

Dorota Komorowska

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

**PORÓWNANIE GOSPODARSTW EKOLOGICZNYCH
Z GOSPODARSTWAMI KONWENCJONALNYMI
W OBRĘBIE GRUP OBSZAROWYCH**

Streszczenie: Celem opracowania jest porównanie gospodarstw ekologicznych z gospodarstwami konwencjonalnymi w obrębie grup obszarowych. Zaprezentowane w opracowaniu wyniki wskazują na znaczne zróżnicowanie efektywności produkcyjnej i ekonomicznej gospodarstw ekologicznych wraz ze wzrostem ich wielkości. Wyższa efektywność produkcyjna i ekonomiczna mniejszych gospodarstw ekologicznych wynika z ich organizacji produkcji.

Słowa kluczowe: rozwój zrównoważony, rolnictwo ekologiczne.

1. Wstęp

Gospodarstwa rolne znajdują się pod coraz większym wpływem otoczenia, które wymusza konieczność ich systematycznego dostosowywania się do zmieniających się warunków zewnętrznych. Podejmowane działania organizacyjne i inwestycyjne w gospodarstwach mają określony kierunek, wynikający z prawidłowości rozwoju gospodarczego. Do najważniejszych czynników ewolucji gospodarstw rolnych należą: zmiany zachodzące w ich otoczeniu w wymiarze prawnym, społecznym i międzynarodowym, zmiany w relacjach kosztów zaangażowania poszczególnych czynników w procesy produkcji oraz dokonujący się szeroko rozumiany postęp w rolnictwie i jego otoczeniu [Runowski 2002]. Szczególne znaczenie mają w tym względzie osiągnięcia z zakresu wiedzy rolniczej, technicznej i ekologicznej.

Poprawę efektywności ekonomicznej gospodarstw rolnych można osiągać drogą zwiększania efektywności produkcji poprzez wzrost przychodów albo obniżanie kosztów jej wytwarzania. Przychody można zwiększać, powiększając nakłady na produkcję albo powiększając areał gospodarstw (zwiększanie skali produkcji), co utrudnia ograniczony obrót ziemią rolniczą (mała podaż i lokalny charakter rynku). Wzrost przychodów poprzez wzrost nakładów na produkcję nie zawsze jest stosowany, ze względu na pogarszającą się relację cen produktów rolnych do cen środków produkcyjnych.

Badania wskazują, że koszty użycia podstawowych czynników produkcji rolniczej rosną szybciej niż ceny produktów rolnych [Runowski 2009]. Głównym powodem kształtowania się takiej zależności jest ograniczony przyrost popytu na żywność i systematyczny wzrost wydajności produkcji rolniczej. Wynikają z tego określone konsekwencje dla organizacji i ekonomiki gospodarstw rolnych, stosowanych technik i technologii produkcji. Taka sytuacja może zachęcać m.in. do rozwoju produkcji rolniczej ekstensywnymi metodami ekologicznymi.

Za rozwojem rolnictwa ekologicznego w Polsce, z punktu widzenia technik wytwarzania, przemawia rozdrobniona struktura agrarna i duże zasoby pracy w rolnictwie, a zarazem duży udział tradycyjnych technologii produkcji, sprzyjający przestawianiu gospodarstw na ekologiczne metody wytwarzania, zaś z punktu widzenia rynku żywnościowego – rozwój popytu na produkty ekologiczne. Atutem żywności ekologicznej jest kontrola procesów produkcji i certyfikowanie produktów, co budzi zaufanie konsumentów i przekonanie do takiej żywności. Potwierdza to rosnący popyt na produkty ekologiczne i gotowość konsumentów do płacenia wyższych cen [Gulbicka 2007], co sprzyja rozwojowi rynku żywności ekologicznej. Produkcja żywności ekologicznej na poziomie rolnictwa na bazie naturalnych metod wytwarzania jest znacznie mniej wydajna, dlatego jej podaż rośnie w bardzo małym tempie, mimo wzrostu liczby gospodarstw ekologicznych.

Dynamiczny rozwój produkcji ekologicznej w Polsce, szczególnie po objęciu rolnictwa wsparciem finansowym w ramach realizacji Programu Rolnośrodowiskowego¹, wywołuje zainteresowanie ekonomiką produkcji gospodarstw ekologicznych. Według danych Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych², w 2009 r. liczba gospodarstw ekologicznych z certyfikatem oraz będących w trakcie jego uzyskiwania wyniosła 17 478 wobec 3760 w roku 2004.

2. Cel i metodyka badań

Celem opracowania jest porównanie wyników produkcyjnych i ekonomicznych gospodarstw ekologicznych z gospodarstwami konwencjonalnymi w obrębie grup obszarowych, oparte na Wynikach Standardowych FADN³ gospodarstw ekologicznych i konwencjonalnych objętych rachunkowością rolną w systemie Polski

¹ Program Rolnośrodowiskowy jest instrumentem realizacji polityki rolnej UE respektującej cele środowiskowe. W ramach programu wprowadzono płatności za świadczenie usług na rzecz zachowania dobrego stanu środowiska i minimalizacji negatywnych efektów działalności rolniczej.

² Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych nadzoruje produkcję ekologiczną w Polsce.

³ FADN (System Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych) to jednolity system zbierania danych rachunkowych we wszystkich krajach członkowskich Unii Europejskiej, służący m.in. do kreowania Wspólnej Polityki Rolnej. W Polsce od 2004 r. IERiGŻ-PIB prowadzi badania rachunkowości rolnej w systemie FADN określanym jako Polski FADN.

FADN w 2008 r. W badanym roku w próbie Polskiego FADN było 239 certyfikowanych gospodarstw ekologicznych położonych w czterech regionach FADN, wyodrębnionych na podstawie podobieństwa warunków produkcji, struktury obszarowej gospodarstw, stosowanych technologii i organizacji produkcji. Najwięcej, tj. 100 gospodarstw, było położonych w regionie Mazowsze i Podlasie, a ich średnia powierzchnia użytków rolnych wyniosła 20,5 ha. W regionie Małopolska i Pogórze zlokalizowanych było 75 gospodarstw o średniej powierzchni 21,0 ha UR, w regionie Pomorze i Mazury były 43 gospodarstwa o dużej powierzchni – 56,1 ha UR, a w regionie Wielkopolska i Śląsk – 21 gospodarstw o powierzchni 26,4 ha UR. Gospodarstwa te nie są jednak reprezentatywne dla wszystkich gospodarstw ekologicznych w regionach, a wyniki standardowe FADN pozwalają tylko na porównanie całej próby gospodarstw ekologicznych z konwencjonalnymi (bez podziału na regiony). Znacznie liczniejszą próbę gospodarstw objętych rachunkowością rolną w Polsce stanowią gospodarstwa konwencjonalne i w badanym roku ich liczba wyniosła 12 477.

Porównanie całej próby gospodarstw ekologicznych z konwencjonalnymi wskazuje na ich niższą efektywność produkcyjną i ekonomiczną, natomiast porównanie w obrębie grup wielkości wyraźnie różnicuje efektywność gospodarstw ekologicznych, dlatego jest przedmiotem analizy porównawczej. Najbardziej liczną grupę obszarową, zarówno w obrębie gospodarstw ekologicznych, jak i konwencjonalnych, stanowiły gospodarstwa o powierzchni 10-20 ha UR, natomiast w grupie do 5 ha UR było 14 gospodarstw ekologicznych (tab. 1). Dla gospodarstw będących w polu obserwacji FADN metodyka dopuszcza publikację uśrednionych danych dla minimum 15 gospodarstw, dlatego gospodarstwa grupy obszarowej <5 ha UR nie są przedmiotem analizy porównawczej.

Tabela 1. Rozkład próby badanych gospodarstw według powierzchni użytków rolnych

Wyszczególnienie	Liczba gospodarstw	
	ekologiczne	konwencjonalne
Do 5 ha	14	598
5-10 ha	60	1 621
10-20 ha	86	3 616
20-30 ha	29	2 282
30-50 ha	18	2 183
Powyżej 50 ha	32	2 177
Razem	239	12 477

Źródło: dane IERiGŻ-PIB.

3. Potencjał produkcyjny badanych gospodarstw

Przeciętna powierzchnia użytków rolnych porównywanych grup obszarowych gospodarstw ekologicznych z konwencjonalnymi była bardzo zbliżona we wszystkich grupach, oprócz gospodarstw o wielkości powyżej 50 ha UR (tab. 2). Gospodarstwa konwencjonalne tej grupy obszarowej były zdecydowanie większe od ekologicznych – przeciętnie 160,3 wobec 107,7 ha UR. Gospodarstwa mniejsze, zarówno ekologiczne, jak i konwencjonalne, gospodarowały głównie na gruntach własnych. Dzierżawienie użytków rolnych miało znaczący udział (ok. 50% powierzchni UR) w gospodarstwach dużych, powyżej 50 ha UR, zarówno ekologicznych, jak i konwencjonalnych.

Nakłady pracy ogółem w przeliczeniu na pełnozatrudnionego w ciągu roku (w AWU⁴) były większe w gospodarstwach ekologicznych o powierzchni do 30 ha UR, natomiast w przypadku gospodarstw powyżej 30 ha UR większe nakłady pracy ponoszono w gospodarstwach konwencjonalnych. We wszystkich grupach obszarowych gospodarstw ekologicznych angażowano relatywnie większe nakłady pracy własnej rolnika i jego rodziny niż w gospodarstwach konwencjonalnych, co wskazuje na większe zasoby pracy własnej w gospodarstwach ekologicznych.

Tabela 2. Zasoby produkcyjne porównywanych grup gospodarstw

Gospodarstwa	5-10 ha	10-20 ha	20-30 ha	30-50 ha	Powyżej 50 ha
Średnia powierzchnia użytków rolnych (w ha)					
Ekologiczne	7,7	14,5	24,6	37,3	107,7
Konwencjonalne	7,6	14,1	24,1	37,4	160,3
Liczba osób pełnozatrudnionych (w AWU)					
Ekologiczne	1,86	2,00	1,92	1,85	2,30
Konwencjonalne	1,46	1,68	1,86	2,01	4,45
Aktywa ogółem na 1 ha użytków rolnych (w zł/ha)					
Ekologiczne	23 320	18 523	13 126	11 596	8 752
Konwencjonalne	23 664	18 936	17 906	16 880	12 457

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych IERiGŻ-PIB.

Potencjał zasobów kapitałowych w gospodarstwach rolnych stanowią środki produkcyjne trwałe i obrotowe, których wartość obrazują aktywa ogółem. Poziom zainwestowania mierzony wartością aktywów na 1 ha użytków rolnych był bardzo podobny w porównywanych gospodarstwach o powierzchni do 20 ha UR, zaś niższy o ok. 30% w gospodarstwach ekologicznych o powierzchni powyżej 20 ha UR (tab. 2).

⁴ AWU – jednostka przeliczeniowa nakładów pracy według metodyki FADN: 1 jednostka AWU = 2200 godzin pracy ogółem/rok. W nakładach pracy ogółem wyodrębnia się nakłady pracy nieopłacanej, głównie rolnika i jego rodziny, w jednostkach FWU: 1 jednostka FWU = 2200 godzin pracy rodziny/rok.

4. Organizacja produkcji i wyniki produkcyjne

Wyniki standardowe FADN nie pozwalają na pełną analizę organizacji produkcji w gospodarstwach (przede wszystkim nie zawierają danych o strukturze użytków rolnych), co uniemożliwia analizę struktury zasiewów. Możliwe jest tylko odniesienie wybranych grup roślin do ogólnej powierzchni użytków rolnych.

W zakresie organizacji produkcji roślinnej porównywanych gospodarstw widoczny jest przede wszystkim znacznie mniejszy udział zbóż w strukturze użytków rolnych (o ok. 25%) w gospodarstwach ekologicznych, oprócz dużych gospodarstw – powyżej 50 ha UR, w których udział ten jest nieco większy, ale nadal utrzymuje się spora różnica w stosunku do gospodarstw konwencjonalnych (relatywnie mniejszy udział o ok. 18%). Z pozostałych upraw polowych w mniejszych gospodarstwach ekologicznych o powierzchni do 20 ha UR uprawia się relatywnie więcej ziemniaków jadalnych, warzyw i owoców. W gospodarstwach ekologicznych zwykle większy obszar użytków rolnych niż w gospodarstwach konwencjonalnych zajmują uprawy roślin pastewnych rosnących głównie na łąkach i pastwiskach, ale także pastewnych korzeniowych i kapustnych, co wynika z potrzeby produkcji pasz we własnym zakresie w większym stopniu niż w gospodarstwach konwencjonalnych (tab. 3).

Tabela 3. Organizacja produkcji w porównywanych gospodarstwach

Gospodarstwa	5-10 ha	10-20 ha	20-30 ha	30-50 ha	powyżej 50 ha
Udział zbóż w strukturze użytków rolnych (w %)					
Ekologiczne	35,97	34,69	32,40	36,22	41,39
Konwencjonalne	59,34	60,50	59,91	59,81	59,79
Udział warzyw i kwiatów w strukturze użytków rolnych (w %)					
Ekologiczne	4,16	3,86	1,38	0,59	0,01
Konwencjonalne	3,55	1,91	1,37	1,23	0,01
Udział upraw pastewnych w strukturze użytków rolnych (w %)					
Ekologiczne	39,09	45,66	46,14	46,41	43,24
Konwencjonalne	23,03	27,09	27,59	26,12	16,22
Obsada zwierząt ogółem w LU/100 ha UR					
Ekologiczne	71,40	62,76	45,53	42,63	30,36
Konwencjonalne	68,42	71,63	80,50	78,88	42,92

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych IERiGŻ-PIB.

Obsada zwierząt ogółem mierzona liczbą sztuk przeliczeniowych LU⁵/100 ha UR w porównywanych grupach gospodarstw była zróżnicowana (tab. 3). W obrębie gospodarstw ekologicznych największą obsadę zwierząt odnotowano w grupie gospo-

⁵ LU – jednostka przeliczeniowa zwierząt według metodyki FADN, równoważna 1 krowie mlecznej lub wybrakowanej albo bykowi w wieku 2 lat i więcej.

darstw o powierzchni 5-10 ha UR, następnie w grupie 10-20 ha UR i w odniesieniu do gospodarstw konwencjonalnych była ona nieco większa w grupie 5-10 ha UR, a mniejsza w grupie 10-20 ha UR. W większych gospodarstwach ekologicznych zmniejszała się, szczególnie w tych dużych (powyżej 50 ha UR), chociaż powierzchnia upraw pastewnych była w nich spora, co wskazuje na jej niepełne wykorzystanie na cele produkcyjne.

Produktywność czynników produkcji (ziemi, pracy i kapitału) porównywanych grup gospodarstw mierzona wartością produkcji na 1 ha użytków rolnych na osobę pracującą w gospodarstwie (ekonomiczna wydajność pracy), w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy (w jednostkach AWU) i na 100 zł wartości zaangażowanego kapitału trwałego i obrotowego, tj. aktywów ogółem, przedstawiono w tab. 4.

Tabela 4. Produktywność czynników produkcji porównywanych grup gospodarstw

Gospodarstwa	5-10 ha	10-20 ha	20-30 ha	30-50 ha	Powyżej 50 ha
Produktywność ziemi (w zł/ha)					
Ekologiczne	5 102	3 892	2 354	2 149	1 558
Konwencjonalne	5 294	4 396	4 688	4 687	4 473
Ekonomiczna wydajność pracy (w zł/AWU)					
Ekologiczne	21 157	28 217	30 161	43 438	73 038
Konwencjonalne	27 556	36 897	60 742	83 319	159 347
Produktywność na 100 zł aktywów ogółem (w zł)					
Ekologiczne	21,88	21,01	17,93	18,53	17,81
Konwencjonalne	22,37	23,22	26,18	27,72	35,91

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych IERiGŻ-PIB.

Produktywność zasobów ziemi w porównywanych małych gospodarstwach o powierzchni 5-10 ha UR była nieco niższa w gospodarstwach ekologicznych, w gospodarstwach o powierzchni 10-20 ha UR była niższa w ekologicznych o ok. 10% oraz znacznie niższa w większych gospodarstwach ekologicznych, zwłaszcza powyżej 50 ha UR. Produktywność zasobów ziemi gospodarstw ekologicznych tej grupy obszarowej stanowiła relatywnie jedną trzecią produktywności gospodarstw konwencjonalnych. Zróżnicowanie produktywności ziemi gospodarstw ekologicznych, a dokładnie wyraźny spadek ich produktywności przy wzroście areалу użytków rolnych, wiąże się z organizacją produkcji, szczególnie roślinnej. W mniejszych gospodarstwach ekologicznych uprawia się więcej roślin pracochłonnych, czyli prowadzi się produkcję warzyw, owoców, ziemniaków jadalnych, a więc produktów ekologicznych, na które jest duży popyt i za które rolnicy uzyskują relatywnie wyższe ceny, dlatego produktywność mniejszych gospodarstw ekologicznych jest wyraźnie (aż trzykrotnie) wyższa w gospodarstwach o powierzchni 5-10 ha UR niż w gospodarstwach powyżej 50 ha UR.

Ekonomiczna wydajność pracy mierzona wartością produkcji na osobę pracującą w gospodarstwie w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy oraz produk-

tywność aktywów ogółem mierzona wartością produkcji na 100 zł wartości zaangażowanego kapitału trwałego i obrotowego były relatywnie niższe w gospodarstwach ekologicznych niż w konwencjonalnych i różnica ta pogłębiała się wraz ze wzrostem wielkości gospodarstw, co, podobnie jak w przypadku produktywności ziemi, wynikało przede wszystkim z ich organizacji produkcji. Na uwagę zasługuje fakt, że produktywność aktywów w mniejszych gospodarstwach ekologicznych była tylko nieznacznie niższa od, a w grupie 5-10 ha UR można określić, że zbliżona do konwencjonalnych.

5. Wyniki ekonomiczne

W obrębie gospodarstw ekologicznych widoczna jest wyraźna tendencja – wraz ze wzrostem wielkości gospodarstw pogarsza się ich produktywność i dochodowość mierzona poziomem produkcji i dochodów na jednostkę powierzchni użytków rolnych (tab. 5). Wynika to przede wszystkim z organizacji produkcji roślinnej, czyli podejmowania pracochłonnych upraw warzyw, owoców (truskawki, maliny) i ziemniaków jadalnych, głównie w mniejszych gospodarstwach. Ponadto w większych gospodarstwach ekologicznych, szczególnie powyżej 50 ha UR, widocznie spada obsada zwierząt, a powierzchnia upraw roślin pastewnych utrzymuje się (tab. 3). Można przypuszczać, że dzieje się tak ze względu na dopłaty do powierzchni łąk i pastwisk, zwłaszcza że nakłady pracy w większych gospodarstwach ekologicznych o powierzchni powyżej 30 ha UR były nawet niższe niż w gospodarstwach konwencjonalnych (tab. 2).

Gospodarstwa ekologiczne, wraz ze wzrostem wielkości i w porównaniu do konwencjonalnych, ponoszą niższe koszty materiałowe w przeliczeniu na 1 ha UR, co w metodyce FADN ujęto jako zużycie pośrednie (tab. 5). Pozostałe koszty, w przeliczeniu na 1 ha UR w gospodarstwach ekologicznych, także maleją wraz ze wzrostem powierzchni gospodarstw, oprócz wzrostu kosztów zewnętrznych czynników produkcji w gospodarstwach powyżej 50 ha UR, wynikających z kosztów dzierżawy użytków rolnych (ok. 50% powierzchni UR gospodarstw tej grupy obszarowej jest w dzierżawie).

Z porównania gospodarstw ekologicznych z konwencjonalnymi w obrębie grup obszarowych wynika, że gospodarstwa ekologiczne o powierzchni 5-10 ha UR i 10-20 ha UR uzyskują nieco niższy poziom produkcji, ale, przy zarazem niższych kosztach materiałowych jej wytworzenia, osiągają wyższą nadwyżkę wartości produkcji nad kosztami materiałowymi (zużycia pośredniego). Uwzględnienie w rachunku wyników pozostałych kosztów i dopłat do działalności gospodarstw jeszcze bardziej różnicuje dochód z gospodarstwa rolnego⁶ pomiędzy porównywanymi grupami 5-10 ha UR i 10-20 ha UR.

⁶ Dochód z gospodarstwa rolnego jest kategorią dochodową odpowiadającą dochodowi rolniczemu netto z uwzględnieniem dopłat do działalności produkcyjnej gospodarstw rolnych.

Porównanie gospodarstw ekologicznych z konwencjonalnymi o powierzchni powyżej 20 ha UR wskazuje na znacznie niższy poziom produkcji i nadwyżki wartości produkcji nad kosztami materiałowymi jej wytworzenia w gospodarstwach ekologicznych, szczególnie o powierzchni powyżej 50 ha UR (pomimo zarazem niższych kosztów materiałowych). Wyższy poziom dopłat do działalności gospodarstw ekologicznych zbliżył poziom dochodów z gospodarstwa rolnego w porównywanych grupach obszarowych 20-30 ha UR i 30-50 ha UR.

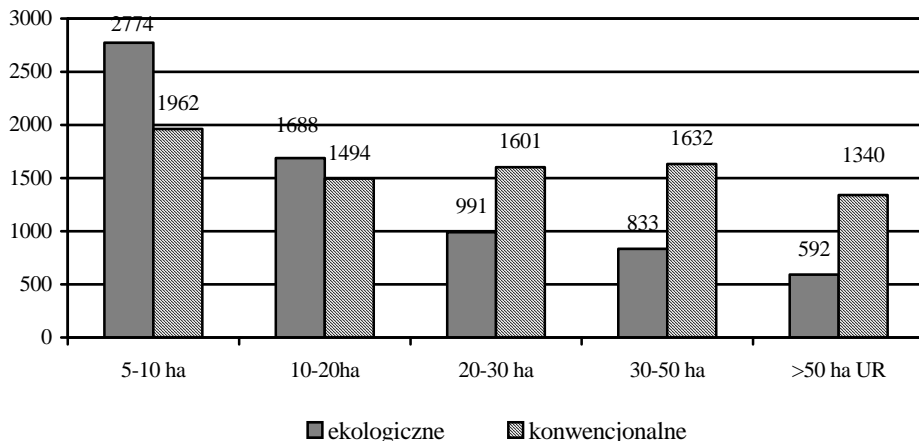
Gospodarstwa ekologiczne o powierzchni powyżej 50 ha UR, po uwzględnieniu w rachunku wyników pozostałych kosztów, osiągnęły ujemny wynik ekonomiczny. Uwzględnienie dopłat do ich działalności rekompensowało stratę na poziomie 42 zł/ha UR i warunkowało dochód z gospodarstwa na poziomie 1139 zł/ha. Gospodarstwa konwencjonalne tej grupy obszarowej, po uwzględnieniu w rachunku wyników pozostałych kosztów, uzyskały dochód z gospodarstwa w wysokości 31 zł/ha UR, natomiast dopłaty do ich działalności podwyższyły dochód do poziomu 804 zł/ha UR (tab. 5).

Tabela 5. Rachunek wyników porównywanych grup gospodarstw (w zł/ha UR)

Wyszczególnienie	5-10 ha	10-20 ha	20-30 ha	30-50 ha	Powyżej 50 ha
Gospodarstwa ekologiczne					
Produkcja ogółem	5 102	3 892	2 354	2 149	1 558
Zużycie pośrednie	2 328	2 204	1 363	1 316	966
Nadwyżka wartości produkcji nad zużyciem pośrednim	2 774	1 688	991	833	592
Amortyzacja	1 097	833	691	470	358
Koszty czynników zewnętrznych	648	340	241	145	261
Saldo dopłat i podatków	1 751	1 463	1 477	1 293	1 166
Dochód z gospodarstwa rolnego	2 780	1 978	1 536	1 511	1 139
Gospodarstwa konwencjonalne					
Produkcja ogółem	5 294	4 396	4 688	4 687	4 473
Zużycie pośrednie	3 332	2 902	3 087	3 046	3 133
Nadwyżka wartości produkcji nad zużyciem pośrednim	1 962	1 494	1 601	1 632	1 340
Amortyzacja	1 160	860	781	708	487
Koszty czynników zewnętrznych	242	152	164	191	784
Saldo dopłat i podatków	1 021	915	891	860	735
Dochód z gospodarstwa rolnego	1 581	1 398	1 547	1 593	804

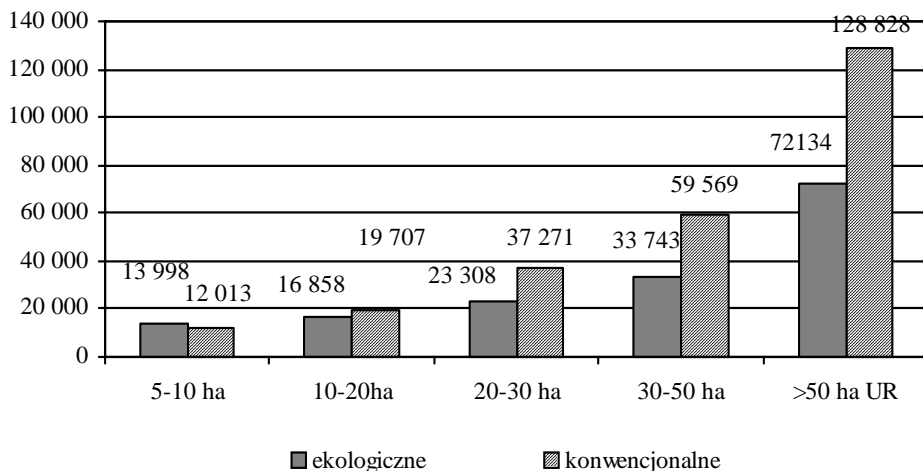
Źródło: obliczenia własne na podstawie danych IERiGŻ-PIB.

Efektywność ekonomiczna gospodarstw mierzona poziomem nadwyżki wartości produkcji nad kosztami materiałowymi jej wytworzenia w gospodarstwach ekologicznych zmniejszała się wraz ze wzrostem ich wielkości (rys. 1). Gospodarstwa ekologiczne o powierzchni od 5 ha UR do 20 ha UR były bardziej efektywne ekonomicznie w porównaniu do konwencjonalnych, szczególnie małe, o powierzchni 5-10 ha UR, w których nadwyżka wartości produkcji nad kosztami materiałowymi przewyższała o ok. 30% poziom nadwyżki w gospodarstwach konwencjonalnych.

Rys. 1. Nadwyżka wartości produkcji nad kosztami materiałowymi porównywanych grup gospodarstw (w zł/ha UR)

Źródło: na podstawie tab. 5.

Rys. 2. Dochód z gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównywanych gospodarstwach (w zł/osobę)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych IERiGŻ-PIB.

Dla rolnika i jego rodziny ważny jest poziom dochodu z gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną rodziny⁷, stanowiący wynagrodzenie

⁷ Osoba pełnozatrudniona rodziny to jednostka przeliczeniowa nakładów pracy nieopłacanej rolnika i jego rodziny na pełny wymiar czasu pracy; według metodyki FADN to jednostka FWU: 1 jednostka FWU = 2200 godzin pracy rodziny/rok.

pracy własnej. W porównywanych gospodarstwach, zarówno ekologicznych, jak i konwencjonalnych, poziom dochodu na osobę pełnozatrudnioną rodziny wzrastał wraz z wielkością gospodarstwa (rys. 2), i to bardziej w gospodarstwach konwencjonalnych, co wynikało z pogarszania się efektywności ekonomicznej większych gospodarstw ekologicznych (rys. 1). Wraz ze wzrostem wielkości gospodarstw, zarówno ekologicznych, jak i konwencjonalnych, wzrastał udział dopłat w poziomie dochodu na osobę pełnozatrudnioną rodziny, zwłaszcza w gospodarstwach ekologicznych.

W 2008 r. średnie wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej wyniosło 23 628 zł. Odniesienie tej wielkości do dochodu na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównywanych gospodarstwach wskazuje, że zbliżony poziom dochodów w tym samym czasie osiągnięto w gospodarstwach 20-30-hektarowych, zarówno ekologicznych, jak i konwencjonalnych. Mniejsze gospodarstwa nie osiągały jeszcze dochodu na osobę pełnozatrudnioną rodziny na poziomie średniego dochodu netto w gospodarce (rys. 2).

6. Zakończenie

Porównanie gospodarstw ekologicznych z konwencjonalnymi w obrębie grup obszarowych wyraźnie różnicuje efektywność produkcyjną i ekonomiczną gospodarstw ekologicznych wraz ze wzrostem ich wielkości. Produktywność czynników produkcji mniejszych gospodarstw ekologicznych jest nieco niższa niż konwencjonalnych, natomiast znacznie pogarsza się wraz ze wzrostem wielkości porównywanych grup gospodarstw (w odniesieniu do konwencjonalnych).

Efektywność ekonomiczna mierzona poziomem nadwyżki wartości produkcji nad kosztami materiałowymi w gospodarstwach ekologicznych o powierzchni od 5 ha UR do 20 ha UR jest nawet wyższa niż w konwencjonalnych, natomiast niższa (i wyraźnie zmniejszająca się) w większych gospodarstwach ekologicznych o powierzchni powyżej 20 ha UR.

W obrębie gospodarstw ekologicznych wyraźnie wyższa efektywność produkcyjna i ekonomiczna mniejszych gospodarstw wynika z ich organizacji produkcji.

Literatura

- Gulbicka B., *Rynek żywności ekologicznej*, „Ekonomiczne i społeczne uwarunkowania rozwoju Polskiej Gospodarki Żywnościowej po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej” nr 75, IERiGŻ – PIB, Warszawa 2007.
- Łuczka-Bakuła W., *Rynek żywności ekologicznej. Wyznaczniki i uwarunkowania rozwoju*, PWE, Warszawa 2007.
- Nachtman G., *Rolnictwo ekologiczne w Polsce w 2008 roku*, „Komunikaty, Raporty, Ekspertyzy” nr 541, IERiGŻ – PIB, Warszawa 2010.

- Runowski H., *Tendencje zmian w organizacji i ekonomice przedsiębiorstw rolnych – aspekty teoretyczne*, Zeszyty Naukowe SGGW: Ekonomia i Organizacja Gospodarki Żywnościowej nr 75, SGGW, Warszawa 2009.
- Runowski H., *Tendencje zmian w rolnictwie polskim*, [w:] *Transformacja rolnictwa polskiego i ukraińskiego w latach 90*, red. nauk. B. Klepacki, G. Czerewko, Wyd. Wieś Jutra, Warszawa 2002.
- Smoluk-Sikorska J., *Polscy konsumenci a produkty ekologiczne*, „Biuletyn Informacyjny ARR” nr 10 (208), ARR, Warszawa 2008.
- Wyniki standardowe uzyskane przez ekologiczne gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w 2008 r.*, www.fadn.pl.
- Wyniki standardowe uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w 2008 r.*, www.fadn.pl.

COMPARISON OF ECOLOGICAL FARMS WITH CONVENTIONAL ONES WITHIN AREA GROUPS

Summary: The aim of this paper is the comparison of ecological farms with conventional ones within the area groups. The results presented in the study indicate a considerable diversification of production and economic efficiency of the ecological farms together with an increase of their size. Higher production and economic efficiency of smaller ecological farms results from their organization of production.